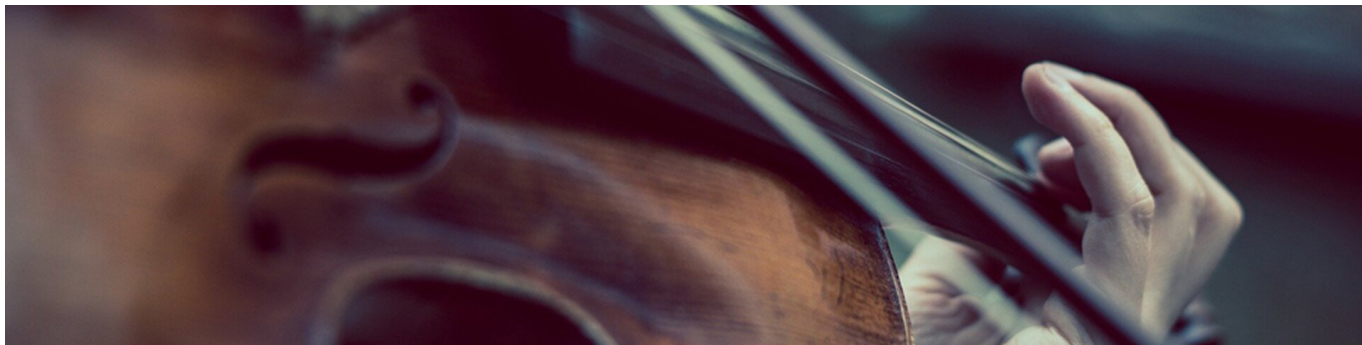

Kobiecość, obcość, podświadomość w *Cudzoziemce* Marii Kuncewiczowej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Bruno Schulz, *Aneksja podświadomości. Uwagi o „Cudzoziemce” Kuncewiczowej*, [w:] *Opowiadania, wybór esejów i listów*, oprac. Jerzy Jarzębski, Wrocław 1998, s. 386–392.
- Źródło: Maria Kuncewiczowa, *Cudzoziemka*, Warszawa 2016, s. 69–70.

Kobiecość, obcość, podświadomość w *Cudzoziemce* Marii Kuncewiczowej

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Pisarstwo kobiet otworzyło literaturę pierwszej połowy XX wieku na nowe problemy psychologii płci. Na różnice w postrzeganiu rzeczywistości przez kobiety i mężczyzn zaczęli zwracać uwagę już pisarze i pisarki epoki pozytywizmu i Młodej Polski. Kwestia ta okazała się jeszcze istotniejsza w powieści psychologicznej dwudziestolecia międzywojennego. Rozwój tego gatunku umożliwił literackie obrazowanie kwestii różnicy płciowej i specyfiki kobiecego doświadczenia rzeczywistości. Zagadnienia te usytuowała w centrum swojej twórczości Maria Kuncewiczowa. Śledząc losy Róży Żabczyńskiej, bohaterki *Cudzoziemki*, czytelnicy zostają skonfrontowani z problematyką kobiecych ról społecznych (np. żony, matki), związanymi z nimi wymaganiami i oczekiwaniami otoczenia oraz psychologicznymi mechanizmami podporządkowania i oporu wobec tych wymagań.

Twoje cele

- Wskażesz powody, dla których Bruno Schulz nazwał Różę Żabczyńską „muzą” i „megierą”.

- Porównasz Różę Żabczyńską z bohaterkami tekstów literackich epoki romantyzmu, pozytywizmu i Młodej Polski.
- Dopasujesz przekonania i pragnienia Róży do sfer *Ego* i *Superego*.
- Ocenisz motywy postępowania Róży Żabczyńskiej w odniesieniu do dziejów bohaterki.

Przeczytaj

Zygmunt Freud (siedzi pierwszy z lewej) i Carl Gustav Jung (siedzi pierwszy z prawej), 1909 rok
Źródło: domena publiczna.

Psychoanaliza

W rozwoju psychologii w pierwszej połowie XX wieku znaczącą rolę odegrała psychoanaliza, zwana też psychologią nieświadomości. Jej twórcą był wiedeński neurolog i psychiatra, Sigmund Freud (1856–1939). Inaczej niż [behawioryści](#), Freud przedmiotem swoich badań uczynił psychikę człowieka.

Wyodrębnił jej trzy sfery: Id (To, Ono), Ego (Ja) i Superego (Nad-Ja). Id to według Freuda sfera naturalnych popędów i instynktów. Wiążą się one z biologiczną naturą człowieka. Na Ego składają się natomiast racjonalne, świadome czynniki tworzące osobowość danej jednostki. Ego kontroluje nieuświadomione popędy, które często ujawniają się w postaci marzeń sennych.

Z kolei Superego reprezentuje wartości moralne, wzorce etyczne, społeczne oraz kulturowe przechowywane przez tradycję i przekazywane człowiekowi w procesie socjalizacji, czyli nabywania przez jednostkę wzorów zachowań obowiązujących

w danej zbiorowości. Id, Ego i Superego to trzy ściśle ze sobą związane sfery psychiki człowieka, łączące podświadomość i świadomość, biologię i kulturę.

Teoria archetypów

Uczniem Freuda był Carl Gustav Jung (1875–1961), który stworzył teorię archetypów. Archetypy (gr. *arché* – początek, *týpos* – wzór) to według Junga prawzorce, praprawne obrazy symboliczne. Należą one do wspólnego dziedzictwa ludzkości i wyrażają się w mitach i legendach. Archetypy są obecne w nieświadomości zbiorowej, a tym samym – w nieświadomości każdego człowieka. Przyjmują postać symboli, a zatem mają znaczenia niedosłowne. Archetypowy charakter może mieć np. postać (archetyp matki), miejsce (archetyp domu) czy zdarzenie (archetyp początku, narodzin).

Cudzoziemka w odczytaniu psychoanalitycznym

Możliwości zastosowania w interpretacji *Cudzoziemki* pojęć z zakresu psychoanalizy dostrzegł jeden z pierwszych recenzentów powieści, Bruno Schulz. Historię Róży można odczytywać jako historię zmagania jej ego ze sprzecznymi wymaganiami dyktowanymi przez superego, ukształtowane na granicy między dwiema kulturami – polską i rosyjską. Niemożność spełnienia tych wymagań jest jedną z przyczyn frustracji głównej bohaterki i jej dogłębnego poczucia wyobcowania.

Maria Kuncewiczowa w swoim mieszkaniu, fotografia przedwojenna.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D45FDVrVS>

Nagranie

” Maria Kuncewiczowa

Cudzoziemka

Kiedy zbliżali się do bramy ogrodu, Róża przystanęła. Podniosła głowę i patrzyła na niebo. Kilka co wcześniejszych gwiazd drżało tam jak w odlocie, niski księżyc prześwitywał zza liści.

Obróciła się do syna, zagadała jak gdyby nigdy nic:

– Ty, Władysław, nie boisz się tego tam wszystkiego? Tej błyszczącej nocy? Zaskoczony, nie wiedział, co rzec, ona zaś [indagowała](#) dalej:

– Co te szwaby szwargotały o mnie, kiedy odeszłam?

Głosem schrypniętym z długiego milczenia odpowiedział:

– Mówili, że mama jest *eine Fremde* – cudzoziemka. Zaśmiała się krótko. Opuściła oczy. Coś nakreśliła parasolką na piasku, wreszcie westchnęła:

– Ot, los!

Wsunęła dłoń pod ramię syna.

– Czy wiesz ty – zadała jeszcze jedno pytanie – że ze mną wszędzie tak? I zawsze? Że gdzie tylko ja ruszę się, wszędzie o mnie tak mówią: cudzoziemka? Zerknął na nią podejrzliwie, zaprotestował: – Ech, skądże znowu! Za granicą nic dziwnego, ale w kraju? (Rodzice wówczas od kilku lat już mieszkali w Warszawie). Zdziwiła się. – W kraju? A gdzie on, ten mój kraj? Rozłożyła ręce.

– Mój kraj... W [Taganrogu](#) nie chodziłam do cerkwi, tylko do kościoła. Koleżanki, kiedy [pop](#) szedł korytarzem, odsuwały się ode mnie: Polaczka. A w kościele kazania były po francusku i nikt na mnie jak na

swoją nie patrzył... Do Warszawy przyjechałam – powiedzieli:
„Moskiewka, akcent [kacapski](#) i śniada jak diablica”. W Petersburgu –
warszawska [barysznia](#). Nad Wołgę mąż zawiózł – [grafinia](#) ze stolicy,
artystka. Teraz, na starość – do Warszawy z powrotem. Znowu to
samo: „Pani z kresów czy Rosji? Bo od razu poznać, że obca”. No
i tutaj: *eine Fremde*... czyż nieprawda? Zawsze i wszędzie tak:
cudzoziemka.

Źródło: Maria Kuncewiczowa, *Cudzoziemka*, Warszawa 2016, s. 69–70.

Dlaczego bohaterka nosi dwa imiona: Róża i Ewelina? Co w ten sposób zostało symbolicznie zasygnalizowane?

Przypomnij bohaterów innych utworów, którzy także używali dwóch imion. Jakie paralele dostrzegasz między tymi postaciami?

Róża-Ewelina

Powieść Marii Kuncewiczowej można uznać za psychologiczny portret głównej bohaterki Róży Żabczyńskiej. Poznajemy jeden – ostatni – dzień z jej życia. Dzięki [retrospekcjom](#) możemy jednak prześledzić całą jej drogę życiową. Taka technika narracji, polegająca na odejściu od chronologii w prezentowaniu wydarzeń, nazwana została przez krytyków i interpretatorów „odkształcaniem czasu”. Kolejne fragmenty powieści, przedstawiające Różę w rozmaitych sytuacjach i różnych rolach społecznych, nie tworzą logicznego ciągu opartego na następstwie czasowym. Mechanizm wspomnień uruchamiają zdarzenia z pozoru nieistotne, takie jak: otwarcie wieka fortepianu, wizyta syna i jego żony, pojawienie się Adama czy córki. Zarówno przywoływane w retrospekcjach wydarzenia z młodości Róży, jak i sytuacje rozgrywające się w teraźniejszości ujawniają skomplikowaną osobowość bohaterki. Zmiana imienia (Róża po przyjeździe do Warszawy stała się Ewelina) sygnalizuje, że mamy do czynienia z postacią niejednoznaczną. Kim tak naprawdę jest Róża-Ewelina? Artystką? Zakochaną kobietą? Żoną i matką? Poznajemy bohaterkę w każdej z tych ról. Jednak to obserwacja jej wewnętrznych rozterek i zmagania z samą sobą, z innymi ludźmi i ze światem pozwala zbliżyć się do tajemnicy Róży. Znaczący wpływ na życie

emocjonalne bohaterki miała jej młodzieńcza niespełniona miłość do Michała Bądzkiego. To doświadczenie sprawiło, że Róża nosi w sobie poczucie krzywdy, czuje się niedoceniona. Przepenia ją niechęć do świata, manifestowana wobec obcych wyniosłością i pychą, a wobec najbliższych – oschłością. Bohaterka zmienia się pod wpływem wizyty u doktora Gerhardta. Lekarz, podobnie jak kiedyś zakochany Michał, zachwycił się jej nosem. Jego słowa („ten, ten, o tak, prześliczny nos”) dotknęły czulego miejsca w duszy Róży i pomogły jej pogodzić się ze sobą i ze światem.

Co oznacza określenie „cudzoziemka” w odniesieniu do Róży Żabczyńskiej? Omów problem na podstawie przytoczonego fragmentu powieści i całości utworu.

Obca

Przez całe życie bohaterce towarzyszy poczucie braku zakorzenienia. Wszędzie jest „cudzoziemką”. W dzieciństwie, spędzonym w rosyjskim Taganrogu, Róża – Polka i katoliczka – czuje się inna ze względu na swoją przynależność narodową i religijną. Gdy zamieszkała u ciotki w Warszawie, Różę znów uznano za obcą – traktowano ją jak Rosjankę, gdyż mówiła z obcym akcentem. Świadomość obcości towarzyszy bohaterce także wśród najbliższych. Nikt nie rozumie jej potrzeb. Mąż i dzieci boją się Róży, ponieważ nie potrafią przewidzieć jej zachowań i reakcji. Zmienne nastroje, [egzaltacja](#), apodyktyczność bohaterki sprawiają, że rodzina traktuje ją z dystansem. Róża żyje w nieustannym konflikcie ze światem, w poczuciu samotności i wyobcowania.

Omów rolę muzyki w życiu Róży i jej rodziny.

Muzyka

Ważnym motywem w powieści Kuncewiczowej jest muzyka. Pojawia się ona w znaczących momentach utworu – łączy kolejne retrospekcje, odzwierciedla emocje bohaterów, obrazuje ich stosunek do świata. Stanowi także nieodłączny element życia rodziny Żabczyńskich. Dla każdego z jej członków jest jednak czymś innym. Dla Róży

to największa wartość, której bohaterka podporządkowuje swoje życie. Jej dzieciom, Władysławowi i Marcie, muzyka kojarzy się z matką. Ich stosunek do muzyki jest więc symbolicznym odzwierciedleniem stosunku do matki – tajemniczej, uwielbianej, ale też budzącej niepokój, nieprzewidywalnej w słowach i działaniach. Wreszcie dla męża Róży, Adama, muzyka jest nieprzyjacielem, bo oddziela go od żony, a później zabiera mu także córkę. Miłość Róży do muzyki znajduje symboliczny wyraz w ciągle na nowo podejmowanych próbach zagrania *Koncertu D-dur* Brahmsa (którego fragment pojawia się w powieści w formie zapisu nutowego). Bohaterka jest przekonana, że jeśli się to uda, wszystko w jej życiu wreszcie znajdzie się na właściwym miejscu. W muzyce szuka więc Róża ucieczki od smutnej rzeczywistości. To muzyka pozwala jej przeżywać emocje, a także je wyrażać. Czasami jednak skrzypce służą manipulowaniu rodziną – kiedy wszyscy jej członkowie muszą cierpliwie czekać z obiadem na Różę ćwiczącą etiudy i pasaże. Muzyka staje się także dla bohaterki narzędziem zemsty. Róża decyduje o muzycznej edukacji córki i pilnuje postępów w nauce po to, by odebrać Martę ojcu. Muzyka – wielka miłość Róży i skuteczna broń w potyczkach z bliskimi – jest jednak także przyczyną życiowego dramatu bohaterki, która nie zdołała zrealizować marzenia o artystycznej karierze. Miał na to wpływ brak wystarczających umiejętności warsztatowych. Ważniejszą przyczyną klęski Róży wydaje się jednak niezdolność do doświadczenia zachwyty życiem i prawdziwej radości, a w związku z tym – niemożność przekazania ich za pośrednictwem muzyki.

Prezydent Warszawy Stefan Starzyński (pierwszy z lewej) wręcza Marii Kuncewiczowej nagrodę Miasta Stołecznego Warszawy, 1937 rok

Źródło: dostępny w internecie: Narodowe Archiwum Cyfrowe, domena publiczna.

Słownik

behawioryzm

(ang. *behavior* – zachowanie) nurt w psychologii zainicjowany na początku XX wieku przez psychologa Johna B. Watsona, zakładający, że właściwym przedmiotem badań psychologicznych są obserwowalne zachowania ludzkie, a terapia psychologiczna powinna prowadzić do modyfikacji tych zachowań

egzaltacja

(łac. *exaltātiō* – uniesienie, duma) przesadne okazywanie uczuć w sztuczny, teatralny sposób

retrospekcja

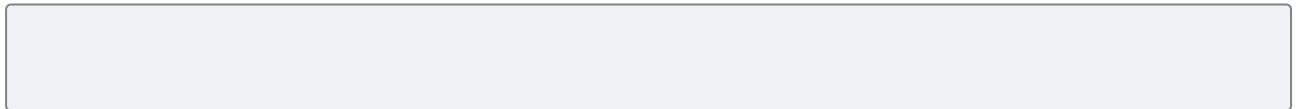
(łac. *retrospicere* – patrzeć wstecz) w utworze epickim przywoływanie przez narratora lub bohatera zdarzeń mających miejsce przed zawiązaniem akcji

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania.

Wyjaśnij, z jakich powodów *Cudzoziemka* jest zdaniem Brunona Schulza książką, „która nie kończy się na swych okładkach”.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1HC6Es5v>

Bruno Schulz

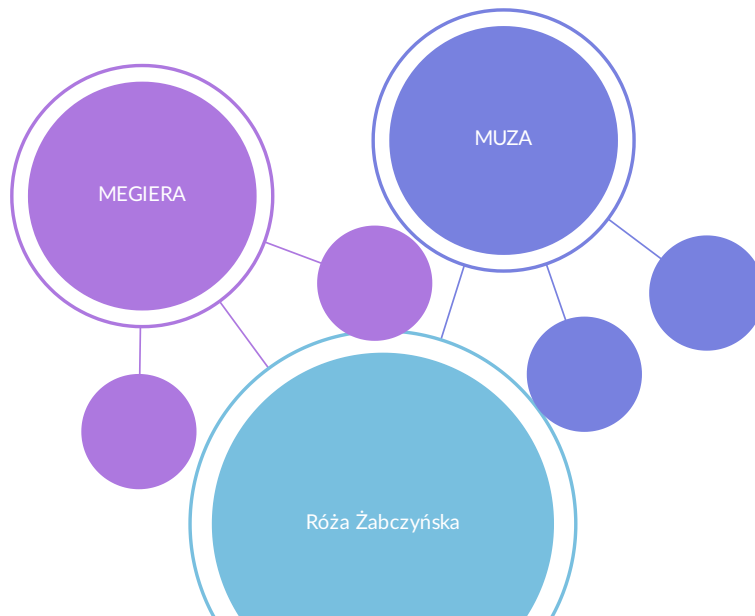
Aneksja podświadomości. Uwagi o „Cudzoziemce” Kuncewiczowej

Cudzoziemka Kuncewiczowej należy do książek, które nie kończą się na swych okładkach, lecz wykraczają z nich, próbując przenieść w nas swe życie i rozgałęzić w nas swoją problematykę. [...] Co do gatunku swego jest ta powieść portretem [...] – portretem zrobionym, niewspółmiernymi pozornie, środkami narracji i fabuły powieściowej. [...] Jest to portret kobiety złej, jędzy, megiery – pierwszy raz w tej skali i rozpiętości pokazany w literaturze polskiej. [...] Rysunek Kuncewiczowej jest tak świetny i przekonujący, że zdaje się nam, jakbyśmy tę postać już skądś znali. Kuncewiczowa nie oszczędza swej bohaterki, nie tuszując, nie łagodzi. Z odwagą i bezwzględnością ryzykuje dezaprobatę, odruchy antypatii u czytelnika, naraża ją na śmieszność. Jednak ta odwaga i bezwzględność opłacają się sowicie na wyższym piętrze tej psychologii. [...] Róża jest zwyczajną złością dopóty, dopóki znajduje się na tle codzienności. Płaska powszedniość prowokuje ją niejako do wybuchów pospolitej złości, wydobywa z niej maskę zwyczajnej sekutnicy. [...] Ale wstawiona w inne, odświeżone warunki, w sytuacje wyjątkowe i niezwykle, Róża odmienia się całkowicie, staje się inną istotą. Jest w tej kobiecie właściwie predestynacja do życia wielkiego, bohaterskiego, do wielkiej pełni, do której klucz daje nam muzyka lub najwyższe uniesienie miłosne. [...] W takich chwilach nikt,

choćby najbardziej skrzywdzony, nie może się jej oprzeć, wybacza jej się wszystko i tętno serc wszystkich bije wysoko i gorąco. Jest wielką zasługą autorki, że potrafiła tę biegunowość natury Róży uprawdopodobnić, że gwałtowne przeskoki, jakie każe jej robić od płaskości do wzniosłości, nie rozbijają jedności jej osoby. Róża oscyluje wciąż między natchnieniem muzy a pospolitą ordynarnością megiiery – i te raptowne wahania nie tylko nie robią uszczerbku każdej z tych form bytu, ale zdają się wzajemnie uzasadniać i gwarantować. Dopiero to rozszczepienie istoty Róży na postaci tak sprzeczne poręcza nam niesfałszowaną prawdziwość każdej z tych form egzystencji. Cała irytująca fauna złości, uszczypliwości, arogancji i pychy zyskuje w tamtym przeciwstawionym jej aspekcie – tło, na którym przybierać się zdaje nowy, głębszy sens i znaczenie. Zaś jej wzloty, zachwyty i kontemplacje zyskują w tej pospolitości i śmieszności pewną realistyczną przeciwwagę, chroniącą je od papierowości. [...] Te manifestacje demonicznej złości są jeszcze stosunkowo niewinne, gdy wyładowują się w formie awantur, scen historycznych i skandali towarzyskich. Ekspansja tej złości jest większa i groźniejsza. Łamie ona życie męża Adama, zawisa jak siła fatalna nad życiem dzieci. Są chwile, w których ta siła demoniczna podsuwa jej pokusę zbrodni. Róża bawi się myślą zamordowania syna, spowodowania zgonu córki. Autorka nie tai dłużej, że coś tam jest nie w porządku, że złość ta umiejscowiona jest fałszywie, wyżywa się zastępczo na niewłaściwym terenie. Wszystkie te niepoczytalne akty desperackie są gestami zwróconymi właściwie w inną stronę, są demonstracjami pod fałszywym adresem. Wchodzimy teraz z autorką w inny wymiar psychologiczny, w dziedzinę, w której panuje inna mechanika przebiegów, inna technika motywacji. Podświadomość. Kuncewiczowa miała doskonały pomysł posłużyć się czymś w rodzaju techniki swobodnego kojarzenia, jak na seansie psychoanalitycznym. Już na pierwszych kartkach powieści przemycza autorka [...] zasadniczą sytuację tego życia. Czyni to czysto anegdotycznie, wywołując tę scenę na wpół zamierzchłą z dalekiego dzieciństwa: Róża, dzika dziewczynka z Taganrogu, pełna ciekawości życia, przy piecu z Michałem – i jego słowa czarujące: „diese, diese, o ja, wunderschöne Nase”, słowa, w których zawarte jest fatum Róży. Tak niepozorne może być w języku świadomości, co podświadomie zawiera cały sens życia. Oto jest tekst losu Róży, oto jest werset, który bez końca będzie odczytywała coraz to z inną intonacją, coraz bliższa zrozumienia – aż go zrozumie ostatecznie w późnej godzinie życia.

Polecenie 2

Zanotuj w formie mapy myśli powody, dla których Różę można nazywać zarówno muzą, jak i megierą. Skorzystaj z obserwacji Schulza oraz z własnych wniosków z lektury powieści.

Polecenie 3

Odtwórz i omów poglądy Schulza na temat roli podświadomości w życiu głównej bohaterki powieści.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Połącz w pary imiona bohaterów z tytułami utworów, w których się pojawili.

Eliza	<i>Romantyczność</i>
Sonia Marmieladowna	<i>Skąpiec</i>
Izabela Łęcka	<i>Lalka</i>
Zosia Horeszkówna	<i>Pan Tadeusz</i>
Karusia	<i>Zbrodnia i kara</i>

Ćwiczenie 2

Do postaci z *Cudzoziemki* dopisz po dwa epitety, którymi mogłyby one scharakteryzować Różę.

Michał Bądzki:		
doktor Gerhardt:		
Marta:		

Ćwiczenie 3

Pogrupuj przekonania i pragnienia Róży na te, które są rezultatem jej świadomych decyzji (należą do sfery Ego) i te wpojone jej przez otoczenie (należące do sfery Superego).

Ego

poczucie gorszości
w Warszawie

pragnienie sukcesu muzycznego

Superego

obowiązek szacunku do
ojczyzny

niechęć do Adama

konieczność troski o Martę

pragnienie wspólnego życia
z Michałem

Ćwiczenie 4

Izabela Łęcka, Jagna Borynowa, Telimena, Radczyni – rozstrzygnij, z którą z tych bohaterek literackich łączy Różę Żabczyńską największe podobieństwo i wyjaśnij, na czym ono polega.

Ćwiczenie 5

Wyobraź sobie, że jesteś artystą malarzem i zamierzasz stworzyć portret Róży Żabczyńskiej. W jakiej przestrzeni i w otoczeniu jakich rekwizytów przedstawisz bohaterkę? Jaki styl malarski zastosujesz? Uzasadnij swoje wybory.

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij powody niechętnego stosunku Róży do Adama.

Ćwiczenie 7

Róża z jednej strony wyrażała pogardę wobec ludzi, a z drugiej nieustannie szukała u nich potwierdzenia własnej wartości. Wyjaśnij tę sprzeczność w postępowaniu bohaterki.

Ćwiczenie 8

Kim według ciebie jest Róża Żabczyńska? Sformułuj swoją ocenę bohaterki w postaci tezy i poprzyj ją dwoma argumentami, zilustrowanymi przykładami z powieści.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Kobiecość, obcość, podświadomość w *Cudzoziemce* Marii Kuncewiczowej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
- 6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

- 8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- 7) rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- Zinterpretuje fragment powieści Marii Kuncewiczowej *Cudzoziemka* w kontekście Freudowskiej teorii Ego, Id i Superego;
- Oceni motyw postępowania Róży Żabczyńskiej w odniesieniu do dziejów bohaterki;

- Scharakteryzuje problematykę kobiecych ról społecznych ukazaną w powieści;
- Przedstawi interpretację *Cudzoziemki* w odczytaniu psychoanalitycznym, zaproponowaną przez Brunona Schulza.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Kobiecość, obcość, podświadomość w *Cudzoziemce* Marii Kuncewiczowej”. Następnie prosi uczniów o zapoznanie się z fragmentem prozy w e-materiale: w sekcji „Przeczytaj” (także w wersji audio). Uczniowie powinni utwór przeczytać i przygotować się do jego omówienia: przygotować wstępne informacje, które pozwolą umiejscowić tekst w kontekście biograficznym i/lub historycznoliterackim. Nauczyciel poleca uczniom, by zanotowali odpowiedzi na dwa pytania zamieszczone pod fragmentem powieści w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom temat i cele zajęć. Wspólnie z nimi ustala kryteria osiągnięcia celów.
2. Nauczyciel rozpoczyna rozmowę wprowadzającą. Pretekstem do niej są przygotowane wcześniej odpowiedzi uczniów na pytania: Dlaczego bohaterka nosi dwa imiona: Róża i Ewelina? Co w ten sposób zostało symbolicznie zasygnalizowane? Przypomnij bohaterów innych utworów, którzy także używali dwóch imion. Jakie paralele dostrzegasz między tymi postaciami?

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj” i zapisują w zeszytach notatkę z najważniejszymi hasłami, np. Freud, Jung, psychoanaliza, teoria archetypów. Nauczyciel prosi wybranych uczniów o przedstawienie zanotowanych haseł.
2. **Praca z multimedium.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Audiobook”. Nauczyciel czyta polecenie: 2 i 3 i prosi uczniów, aby wykonali je w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udziela też uczniom informacji zwrotnej.
3. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Uczniowie wykonują następujące ćwiczenia interaktywne z sekcji „Sprawdź się”: 1-5. Wyniki pracy omawiane są na forum i komentowane przez nauczyciela.

4. Kolejne ćwiczenie 8 uczniowie wykonują indywidualnie. Nauczyciel kontroluje wskazywane przez uczniów odpowiedzi. Następnie uczniowie w parach dyskutują porównując swoje odpowiedzi na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania lekcji nauczyciel inicjuje krótką dyskusję, zadając pytania: Czy powieść Marii Kuncewiczowej, w czasie, gdy się ukazała, mogła być pretekstem do dyskusji o rolach społecznych? Czy dziś także może ją wywoływać? Czy miał rację Bruno Schulz, nazywając bohaterkę *Cudzoziemki* muzą i megierą?

Praca domowa:

1. Co oznacza określenie „cudzoziemka” w odniesieniu do Róży Żabczyńskiej? Omów problem na podstawie przytoczonego fragmentu powieści i całości utworu. Odpowiedź zapisz w 300 słowach.

Materiały dodatkowe:

- Maria Kuncewiczowa *Cudzoziemka*, Warszawa 2016;
- Opowieść Ewy Wiśniewskiej o przygotowaniu do roli Róży w filmie Ryszarda Bera *Cudzoziemka*, Akademia Polskiego Filmu, Kino Polska;
- Halina Mikołajska o wielkiej sugestywności prozy Kuncewiczowej, Ninateka.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą obejrzeć fragmenty filmu *Cudzoziemka* w reż. Ryszarda Bera.